

ŞAHİN KAYGUN FOTOĞRAFLARINDA RESİMSSEL YAKLAŞIMLAR

Rasim SOYLU (*)
Nevzat YILDIRIM (**)

Öz

Türk fotoğraf sanatı Osmanlı son dönemindeki Abdullah Biraderler ile başlamış ve günümüze kadar Ara Güler gibi pek çok ünlü fotoğraf sanatçısının yetiştiği bir alan olmuştur. Cumhuriyet döneminde turistik ve belge amaçlı çekimler ile devam eden fotoğraf sanatı, 1980'lerden sonra belgesel hüviyetini yavaş yavaş sanatsal üretime bırakmaya başlamıştır. Şahin Kaygun, fotoğraf sanatında deneysel çalışmaları ile bir öncü niteliğinde olup, çok erken hayata veda etmesine rağmen yaptığı başarılı işler ile adını Türk fotoğraf sanatı tarihine geçirmeyi başarmış bir sanatçıdır. Onun polaroid fotoğrafları ve fotoğraf üzerine uyguladığı kazıma ve boya ile müdahale etme gibi teknikleri onu avantgard ve önemli kılmaktadır. 1980 öncesi politik olayların da etkisiyle sosyal değişim ve gelişmeleri takip ederek dönemine hem ışık tutmuş, hem de belgesel özellikte fotoğraflar ortaya koymuştur. Kaygun, eserlerinde fotoğraf dışı teknikleri kullanarak gerçekleştirdiği özgün müdahaleleriyle sanatın farklı disiplinlerini çalışmalarında bir araya getirmiş, Türk fotoğraf sanatına estetik ve biçim olarak yeni bir anlatım dili kazandırmıştır. Yurt içi ve yurt dışında düzenlediği fotoğraf sergileriyle Türk fotoğrafını sanat camiasında başarıyla temsil etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şahin Kaygun, Fotoğraf, Foto-pentiür, Türk Fotoğraf Sanatı, Polaroid.

*) Dr. Öğretim Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-iş Eğitimi Bölümü
(e-posta: rasimsoylu@hotmail.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7136-1928>

**) Fotoğraf Sanatçısı, Mimar Sinan GS Üniversitesi, GS Enstitüsü Yüksek Lisans
(e-posta: nevzat@nevzatyildirim.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7539-6765>

Philosophical Approaches in Şahin Kaygun Photographs

Abstract

Turkish photography art has started with the Abdullah Brothers in the last period of the Ottoman Empire and has been an area where many famous photographers such as Ara Güler have grown up to the present day. In the Republican period, the art of photography, which continued with the shooting for tourism and documentary purposes, began to leave the documentary identity to the artistic production after 1980s. Şahin Kaygun is a pioneer with his experimental works in photography and despite his very early life he is an artist who has succeeded in putting his name on the history of Turkish photography art. His techniques such as polaroid photographs and scraping and painting on photography make him avant-garde and important. In the period prior to 1980, following the social changes and developments under the influence of the political events, he brought to light both the period and documentary photographs. Kaygun brought together different disciplines of art with his original interventions in his works by using techniques other than photography.

Keywords: *Şahin Kaygun, Photography, Photo-painting, Turkish Photography, Polaroid.*

Giriş

Fotoğraf makinası ve tekniğinin icadından kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti de buna ilgi göstermiş ve bilhassa II. Abdülhamit Han güvenlik meselelerinde belge özelliği ve ülkenin tanıtılmasına katkısı için fotoğraf sanatına özel bir önem vermiştir. Batı merkezli pek çok yenilikte olduğu gibi, sanat alanlarında da Türk halkının biraz mesafeli durduğu tarihi süreç içerisinde görülmektedir. İslam'da suret yasağı probleminden dolayı, Osmanlı İmparatorluğu'nda fotoğraf sanatının gelişiminin gayrimüslim sanatçıların öncülüğünde başladığı iddia edilmektedir (Özences,1999,16).

Cumhuriyet döneminden günümüze fotoğraf sanatının gelişimini birkaç farklı dönemde incelemek mümkündür.

1923-1960 yılları arası Cumhuriyet idealizmi veya romantizmi dönemi. 1968 kuşağının sosyal gerçeklik ve ideolojik arayışlarının yoğun olduğu 1960-1980 yıllarını kapsayan dönem. Gerek teknik ve gerekse estetik endişenin önem kazandığı 1980 sonrası ve 2000 yılına kadar olan dönem. 2000 sonrası dijital dönem (Ertan,2005,22).

1968 ve 1980 yılları arası bütün dünyada ideolojik çatışma ve bunalım dönemidir. İdeolojik arayışlar ve çatışmalar Türk toplumunu da etkilemiştir. Dünyada ve ülkemizde görülen hızlı değişim ve gelişim beraberinde bunalımı da doğurmuştur. Bu değişim ve bunalımdan tabii ki en çok aydınlar ve özellikle de sanatçılar etkilenmiştir (Kongar,1993,61).

Dijital fotoğraf dönemi öncesinde fotoğraf filmi ve kartı üzerinde, karanlık oda çalışmasında ve baskı sonrasında çeşitli yöntemler kullanarak deneysel çalışmalar yapmak

1980 yılı sonrasında başlar. Bugün photoshop ile kolayca yapılan pek çok manipülasyonu, o günün şartlarında yapmak gerçekten çok çaba gerektirmiştir. Dahası her türlü deneyim ilk defa yapıldığı için daha heyecanlı ve yaratıcı olduğu düşünülebilir. İşte Şahin Kaygun tam da bu döneme imza atan bir öncü sanatçı olmuştur.

Amaç

Bu çalışmanın amacı Türk fotoğraf sanatı tarihinde hak ettiği yeri almayan Şahin Kaygun'un çalışmalarında, ortaya koyduğu sanat anlayışı, teorik ve uygulamadaki estetik ve teknik birikimini, fotoğraf sanatına getirdiği avangard yaklaşımı, dışavurumcu ve özgün denemelerini incelemek ve analiz etmeye çalışmaktır.

Bu çalışmada onun fotoğraf üzerine boyama ve kazıma tekniği ile uyguladığı deneysel arayışlar ve resimsel etkiler incelenecektir.

Yöntem

Bu çalışmada, Şahin Kaygun'un Türk fotoğraf sanatı içerisinde yaptığı deneysel çalışmaların ve resimsel arayışların sanat camiasındaki etkileri, mevcut literatür taranarak incelenmektedir. Çok erken yaşlarda vefat ettiği için Türk sanatında hak ettiği yerde olmayan sanatçıyı, yakından tanıyan dostları ve yaşadığı dönemin medyası dışında anan ve hatırlayan pek fazla olmamıştır. 2015 yılında İstanbul Modern Müzesi'nde düzenlenen sergi dolayısı ile yaptığı çalışmalar bir nebze sanatseverlerin beğenisine sunulmuştur. Bu çalışmada onun fotoğraf üzerine boyama ve kazıma gibi tekniklerle yaptığı çalışmalardan birkaç örnek incelenecektir.

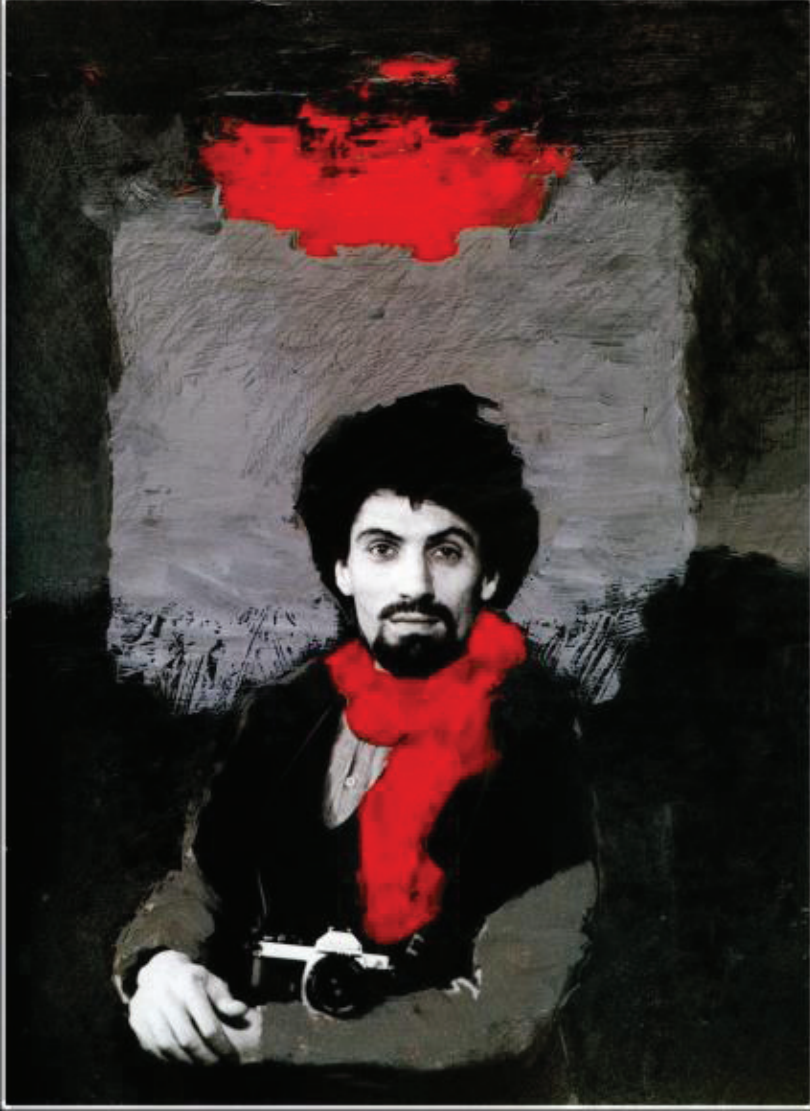
Şahin Kaygun'un Kısa Biyografisi

Türk fotoğraf sanatı tarihinde önemli bir yere sahip olan Şahin Kaygun, 1951 yılında Adana'da doğmuştur. Fotoğraf sanatına ilgisi küçük yaşlarda başlamış ve eğitimini İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nin Grafik Ana Sanat Dalında tamamlamıştır. Ancak grafik sanatıyla çok ilgilenmemiş ve fotoğraf sanatı üzerine yoğunlaşmıştır.

1973 yılında okulu bitirdikten hemen sonra aynı kurumda öğretim görevlisi olarak bir süre görev yapmıştır. FOTOS Fotoğraf Sanatçıları Derneği'nin kuruluşuna katkı sağlamış ve ilk başkanı olmuştur. 1980 yılında Avusturya hükümetinden aldığı burs ile Salzburg Uluslararası Yaz Akademisi'nde aldığı fotoğraf eğitimi yaratıcılığının gelişiminde çok etkili olmuştur (Yıldırım,2015,27).

Şahin Kaygun yurda döndükten sonra polaroid fotoğraflar ile deneysel arayışlara girmiş ve polaroidler üzerine resimsel müdahaleler yaparak devam etmiştir. 1984 yılında polaroid çalışmalarını sergilemiş ve bazı çalışmaları uluslararası Polaroid Koleksiyonu'na dâhil edilmiştir. Şahin Kaygun'un sanatsal fotoğrafları Avrupa, Amerika hatta Uzakdoğu ülkelerinde önemli sergilerde yer almıştır. Bilhassa polaroid fotoğrafları, Uluslararası

Polaroid Koleksiyonu'na dâhil edilmiş ve polaroid koleksiyondaki dünyaca ünlü sanatçılarla birlikte 2011 yılında Viyana Westlicht Müzesi'nde sergilenmiştir. Sinema sanatıyla da yakından ilgilenen Şahin Kaygun, 'Afife Jale' (1985), 'Dolunay' (1987), isimli filmlerin yönetmenliğini ve 'Adı Vasfiye' (1985), 'Dul Bir Kadın' (1985), 'Anayurt Oteli' (1987) gibi sinema filmlerinin de sanat yönetmenliğine imza atmıştır. Sanatçı 1992 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Çakırkaya,[02.08.2018]).

Görsel 1 Şahin Kaygun "Öz Portre" 1991

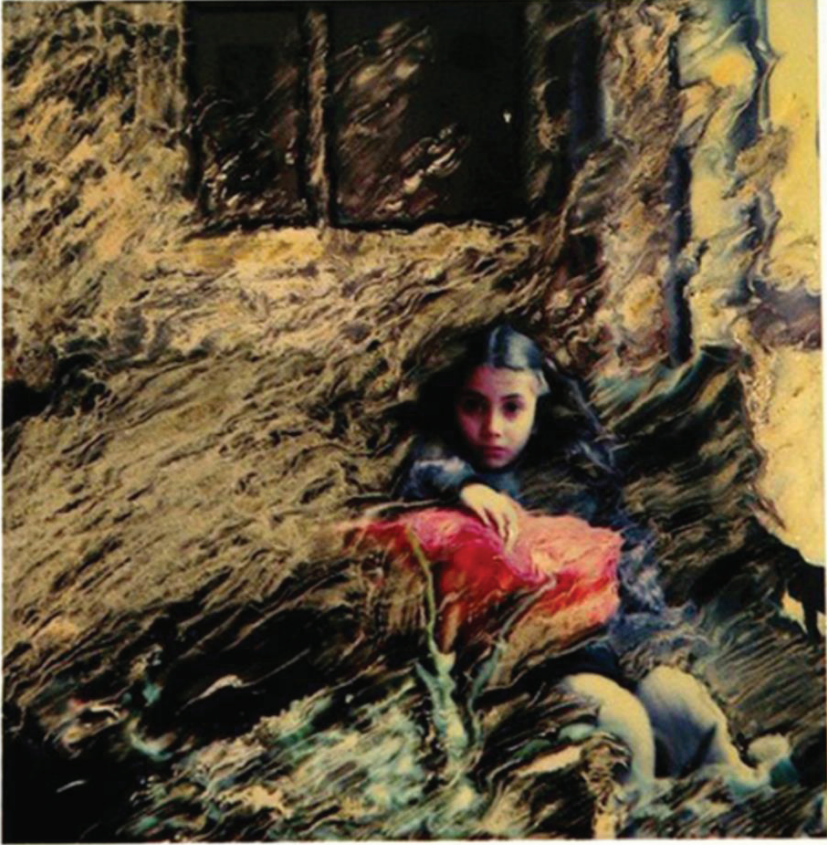
Şahin Kaygun'un Sanat Anlayışı

Şahin Kaygun alışılmışın dışında özgün eserler üreten sıra dışı bir sanatçıdır. Onun Tatbiki Güzel Sanatlar Fakültesinde almış olduğu grafik eğitimi, fotoğraflarında grafiksel bir yaklaşımı ortaya çıkartır. Hatta belgesel fotoğrafta bile farklı bir plastik yaklaşım gösterir. Şahin Kaygun sürekli karanlık odada yaratıcı deneyler yapar. Çizim ve boyama gibi yetenekleri de çok iyi olduğu için fotoğraf üzerinde resimsel denemelere girer. Ayrıca polaroid fotoğraflarına da alışılmışın dışında manipülasyon ve boyamalar yapar (Yıldırım, 2015, 30).

1980 yılında Salzburg Yaz Akademisi'nde eğitim alır. Bu süreçten itibaren Kaygun, çalışmalarında Avrupa görgü ve birikimi ile soyutlamalara gitmiş, gerçeküstücülük çağrıştıran farklı işler üreterek yeni bir döneme başlamıştır (Akoğul,1999,52-58).

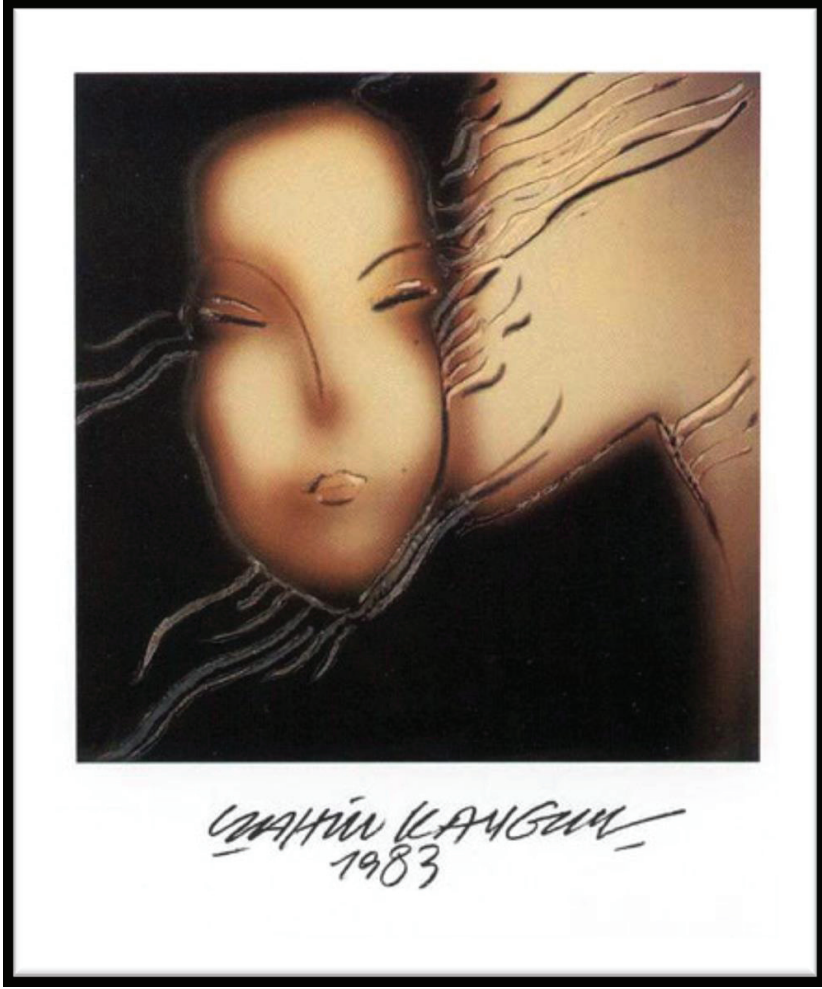
Şahin Kaygun'un fotoğraf çalışmaları grafiksel anlatım da içerir. Ancak biçimsellik ve plastisizm ön plandadır. Doğa çekimlerini, karanlık odada biçimlendirir ve sonuçlandırır. Bunlar arasında büyük beyazlar içinde siyah lekeler, solarizasyon tekniği, kaydırma ve sandviç baskılar görülebilir (Çizgen,1980,79).

Sanatçının 'Eski Zaman Denizlerinde' isimli serisi, 1991 yılında Beyoğlu, Ankara ve İzmir'de sergilendiğinde, sanat çevrelerince, yaptıklarının resim mi yoksa fotoğraf mı olduğu tartışmalara yol açmıştır (Özsezgin,[02.08.2018]).

ŞAHİN KAYGUN
1984

Görsel 2. Şahin Kaygun " isimsiz " 1984

Görsel 4. Şahin Kaygun, “Polaroid” 1983

Şahin Kaygun Fotoğraflarında Resimsel Denemeler

Deneysel çalışmalarına polaroid fotoğraflar üzerinde denemeler yaparak başlayan Şahin Kaygun, fotoğraf baskıları üzerinde farklı malzeme ve teknikleri deneyerek etkilerini araştırır. Önce siyah-beyaz fotoğraflar üzerinde renk araştırmaları dener. İş fotoğrafları yakmaya, kazımaya ve silmeye kadar götürür. Fotoğraf baskısı üzerine boyama işlemini akrilik boya ile yaparak eserlerine resimsel müdahalelerde bulunur. Sanatçı farklı kurgular ve sembelleri kullanarak çalışmalarında kendine ait yeni bir dışavurum ortaya koyar. (Yıldırım,2015,63).

Kaygun'un yaptığı fotoğraf ve resim arasında olan bu müdahaleler foto-pentür olarak da tanımlanabilir. Görsel olarak oyuncak bebek, heykeller ve deniz kabukları gibi farklı malzemeleri kullanarak simgesel anlatılarla gerçeküstü fotoğraflar ortaya koyar (Özdemir,1996,100).

Görsel: 3. Şahin Kaygun “ Mavi Saçlı Çocuk” 1990

“Mavi Saçlı Çocuk” çalışmasında, önce model olarak oyuncak bebek kullanarak fotoğraf çekmiş, daha sonra karanlık odada film üzerinde kazımlar yapmıştır. Büyük boy karta baskı yaptıktan sonra üzerine mavi, beyaz hatta kırmızı boya kullanarak lekesel deneyler yapmıştır (Görsel:3).

Şahin Kaygun, üzerine çeşitli boya ve malzemelerle müdahalede bulunduğu foto-pentür çalışmalarını, bazen büyük ölçülerdeki fotoğraf kâğıtlarında, görüntünün basılacağı yerin dışında kalacak şekilde duyarkat üzerindeki emülsiyona çeşitli malzemelerle doğrudan müdahalelerde bulunarak yapar. Bazen de kazıyarak temizleme yönetimi kullanır (Görsel:4).

Bu çalışmaların bazılarında iri fırça izleri ve boya dokusu fark edilir. Fotoğraf kartının parlaklığına ve üzerindeki görüntünün netliğine kontrast olarak doku ve bulanıklık etkisi göze çarpar. Lekeci bir anlayışla ortaya koyduğu bu etkiler onun kendisinin de tanımlanmasıyla aslında birer dışavurumdur. Fırtına onun içindedir ve eserine yansıyan onun ruh dünyasıdır.

Görsel: 5. Şahin Kaygun, “Eski Zaman Denizlerinde” 1991

Sanatçının 1985-1992 tarihleri arasında çalışmış olduğu eserleri ve “Eski Zaman Denizlerinde” isimli (Görsel:5.) foto pentür çalışmalarının resim mi yoksa fotoğraf mı olduğu konusundaki tartışmalara şöyle bir açıklama getirir.

“Yapıtlarımın en önemli yanı ‘ekspresyon’ olmalarıdır. Yapıtlarıma sadece fotoğraf-resim demek de yanlış olur. Bunların düşünsel boyutları bulunan birer sanat yapıtı olduğu anlaşılırsa benim için yeterli olacaktır” (Ak,1987,29).

O zaman zaman siyah-beyaz, zaman zaman da renkli boyalar kullanarak büyük boy fotoğraf baskıları üzerinde adeta bir tual ile çalışır gibi deneysel çalışmalar yapar. Bu çalışmalar kendi dönemi için avangard olarak ta kabul edilebilir. “Ağaç” adlı çalışmasında (Görsel:6.) olduğu gibi bazen resimsellik o kadar ön plana gelir ki Şahin Kaygun artık burada bir fotoğraf sanatçısı değil de bir ressam mantığı ve duygusallığı içerisinde dışavurumunu ortaya koymaktadır. Yeşil ve kırmızı kontrastlığın ön plana çıktığı bu çalışma, fotoğraf sanatçıların üçte bir kuralı dedikleri altın orana da dikkat çekerek, iki sanat alanının karışımından yeni bir plastik anlatım dili ortaya koyar.

Görsel: 6. Şahin Kaygun “Ağaç” 1987

Semih Rifat, Şahin Kaygun fotoğraflarının resim mi, fotoğraf mı yoksa foto-pentür mü? olduğu konusundaki tartışmalara şöyle bir yorum getirir. “Şahin Kaygun, fotoğraftan yola çıkarak görsel anlatımın değişik katlarına uğradı. Sanat yaşamı boyunca ve bütün bu uğraklardan, özgün kişisel mesajını, derinliklere inen bir yaratı gücün üzerine ulaştırdı bizlere. Sonuçta duvarımıza astığı nesnelere; resimmiş, grafikmiş, fotoğrafmış, kime ne!” (Rifat,1991,2).

Şahin Kaygun’un çalışmalarını resim fotoğraf ilişkisi bağlamında A. Beyhan Özdemir şöyle değerlendirir.

“O’na göre; ‘resim diliyle fotoğrafın dilini çağdaş bir noktada buluşturma’dır. Son dönem çalışmalarını bir cümle ile özetlemek gerekirse, ‘düşle gerçeğin zaman ötesi üçüncü boyutunun araştırılması’ olduğunu söylemek mümkündür. Bu tavır aynı zamanda ‘fotoğraf çekmek ile fotoğraf yapmak arasında ki farkı irdeleme tutkusunun sürekli canlı tutmaktır’ (Özdemir,1996,100).

Fotoğraf Sanatçısı, yazar Merih Akoğul, arkadaşı Kaygun’un eserlerinde var olan resimsel müdahaleleri ve düşünce boyutunu şu şekilde ifade eder.

“Özellikle Kaygun’un yaratım sürecinin bu ikinci perdesinde biçimsel özelliklerden dolayı coğrafi koordinatlarıyla bağlantısını koparan fotoğraflar, boşlukta kalmak yerine, yepyeni bir dışavurumla görünür olmuşlardır. Fotoğrafik malzemenin verdiği olanaklar

ve resim sanatı ile olan bu yeni birlikteliği, Şahin Kaygun'un paylaşmak istediği konular için de yeni bir alt dil oluşturmuştur. Bundan sonra Kaygun'un fotoğrafları bakılıp izlenen değil, yoğun katmanlardan dolayı görülüp üzerine düşünülen yapıtlar olmuştur" (Akoğul,1999,8).

"Fantasya" adlı çalışmasında, büyük boy baskı üzerinde boyalarla resimsel etkiler araştırdıktan sonra, küçük dikdörtgen parçalara ayırıp aralarında beyaz boşluklar kalacak şekilde bir araya getirildiği görülmektedir. Bugün temel sanat eğitimi çalışmalarında örnekleri yapılan bu tür arayışların temelinin, aslında Avrupa'da Bauhaus Okulu olduğu düşünülebilir.

Sanatçı fotoğraf ve resim sanatı arasında yapıtlar ortaya koymuştur. İlk olarak karanlık odada siyah beyaz eserlerinin üzerine uyguladığı müdahaleler onun polaroid çalışmalarında ortaya koyduğu dilin öncüsü sayılabilir. Nevzat Yıldırım, Kaygun'un arşivini incelediğinde 1980 öncesi ürettiği ve sergilenmemiş bazı eserlerinin negatiflerin üzerine adeta bir ressam gibi boyamalar yaparak, fotoğraf dışı müdahalelerde bulunarak, farklı sanat disiplinlerden yararlandığını görmüştür (Yıldırım,2015,67).

Görsel: 7. Şahin Kaygun, "Fantasya", 1984

Sonuç ve Öneriler

Osmanlı Devletinin son döneminde başlayan ve Cumhuriyet döneminde genç bir dönem yaşayan Türk fotoğraf sanatı içerisinde, Şahin Kaygun yaratıcı çalışmalarıyla öncü bir sanatçı olduğu görülmektedir.

Şahin Kaygun'un, çalışmalarında fotoğraf filmi ve baskı yapılan kart üzerine karanlık odada yapılan müdahalelerin yanı sıra, boyama, yakma ve kazıma gibi alışık olunmayan yöntemlerle de yaratıcı deneyler yaptığı görülür. Bu çalışmalar, kişisel bir anlatım aracı olmaktan öteye disiplinler arası yeni bir anlatım yöntemini de beraberinde getirir.

Bu disiplinler arası yaklaşım o dönemin fotoğraf sanatı gelişiminde, farklı disiplinleri birbirine yaklaştırması açısından ve Türkiye'de deneysel fotoğraf kavramına yeni bir dil kazandırması bakımından oldukça önemlidir.

Şahin Kaygun, kırk iki yıl gibi kısa yaşamında Türk fotoğraf sanatına yaratıcı deneysel yöntemler kazandırmakla kalmamış, kendi döneminde sinema sanatıyla da yakından ilgilenmiş ve birkaç filmde sanat yönetmeni olarak yer almıştır. Onun Türk sinemasına katkıları başka bir makalenin araştırma konusu olacak kadar zengindir.

Şahin Kaygun, genç sayılabilecek yaşlarda vefat ettikten sonra çalışmaları ve hatıraları da zamanın sessizliğinde varlığını ve etkisini yitirmiştir. Belki bazı değerli eşyaları ve eserleri ailesinin elinde saklanmaktadır ancak Türk sanatı ve kültürü içerisinde hak ettiği yerde değildir. Türkiye'de yaşamış pek çok önemli sanatçı vardır ki öldükten sonra eserlerinin ve hatıralarının akıbeti meçhuldür. Ancak pek az sanatçının mirası müzelerde görülebilir. Bu sorun Türk sanatının bellek sorunudur. Sanatçılar yaşarlarken değerleri bilinmediği için öldükten ve sanat tarihine mal olduktan sonra onlardan geriye kalan hatıralar da ne yazık ki çoktan kaybolmuş olmaktadır.

Kültür Bakanlığı ve yerel yönetimler, sanatçıların doğduğu ve yaşadıkları yerlerde bir müze veya kültür merkezi kurmalı, sanata hayatını vakfetmiş insanların maddi ve manevi hatıralarını koruma altına alarak değerlendirmelidir. Bunun başka ülkelerde örneği çoktur. Salvador Dali, daha ölmeden doğduğu (Figures) şehir belediyesi tarafından tarihi bir binada organize edilen müzede ölümsüz yerini almıştır. Türkiye'de de önemli sanat ve bilim insanlarının maddi ve manevi değerlerini gelecek kuşaklara aktarmak için böyle bir girişim gereklidir.

Kaynakça

- Ak S. A. (1987). *25 yılın Türk fotoğraf tutanağı 1960-1985*, İstanbul: İfsak Yayınları.
- Ak, S. A. (2001). *Erken cumhuriyet dönemi Türk fotoğrafı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akoğul, M. (1999). Şahin Kaygun'da belgeci fotoğraf anlayışı, *Geniş Açık Fotoğraf Sanatı Dergisi*, 6, 52-58.
- Çakırkaya, S. [Http://Www.İstanbulmodern.Org/Tr/Sergiler/Gecmis-Sergiler/Sahin-Kaygun_1488.Html](http://www.istanbulmodern.org/tr/Sergiler/Gecmis-Sergiler/Sahin-Kaygun_1488.html), (02.08.2018).

- Çizgen E. (1980). *Yeni fotoğraf 1980 Türk fotoğraf yıllığı*, İstanbul: Yeni Fotoğraf Yayınları.
- Ertan G. (2005). *Türk fotoğrafında 1960 sonrası*, İstanbul: Bileşim Yayınları.
- Kongar E. (1993). *Demokrasi ve kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, A.B. (1996). *Fotoğrafik dil yetisinin evrimi bağlamında müdahale sorunsalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, A.B. (1997). *Fotoğraf dergisi*, Sesini Arayan Görüntüler Şahin Kaygun, 98-100.
- Özendes, E. (1999). *Türkiye’de fotoğraf*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Özsezgin, K. (1993). Türkiye’de sanat, *Plastik Sanatlar Dergisi*, Şahin Kaygun: Uçurumlara Adanmış Kısa Bir Yaşam, 39.
- Rıfat, S. (21 Ocak 1984). *Şahin Kaygun’un polaroidleri*, Cumhuriyet Gazetesi.
- Yıldırım, N. (2015). *Şahin Kaygun’un 1980’li yıllar Türk fotoğrafına getirdiği yeni yaklaşımlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.

